

בה דין חטאת שכיפרו בעליה. ומהאי טעמא אין מרגילין בפסולי המוקדשין, משום דבקדושתן קאי.

ומקשינן: **ורב חסדא, לוקמה לכולה ברייתא כבית שמאי?** דכשם שבית שמאי מחמירים בכבוד שאינו נאכל לנדות, הוא הדין שיחמירו גם בשאר פסולי המוקדשין לאחר שחיטה.

ומתריצין: **דלמא, עד כאן לא קאמרי בית שמאי שאף לאחר שחיטה נוהגים בו קדושה, אלא בכבוד דקדושתו מרחם. אבל פסולי המוקדשין, דאין קדושתו מרחם, לא.** ואף אליבא דבית שמאי בפסולי המוקדשין שנשחטו אין נוהגין קדושה.

תו מקשינן אדרב חסדא: **ולוקמה כולה ג-ב ברייתא ברבי אלעזר ברבי שמעון?** ומאי טעמא קאמר שרק סיפא דתני ולא בפסולי המוקדשין רבי אלעזר ברבי שמעון היא.

ומתריצין: **דלמא, עד כאן לא קאמר רבי אלעזר ברבי שמעון התם דבקדושתיהו קיימי, אלא פסולי המוקדשין, דאלימי למיתפס פדיונו.** שקדושתם חמורה מדחזינן שפדיון תופס בה. וכמו כן יהיו קדושים אף לאחר שנשחטו. **אבל בכור, דלא אליב למתפס פדיונו, לא.**

ומקשינן: **ורבי אלעזר ברבי שמעון, מי לית ליה הא דתנן: כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטליו, ונשחטין באיטליו, ונשקלון בליטרא?**

אלמא, אף אליבא דרבי אלעזר, דכיון דאיכא רוחא להקדש, שעל ידי זה פודהו בדמים יקרים, שרי לה רבנן על אף שיש

דבעל מום בקדושתו קאי, כאילו הוא תם ואפילו לאחר שחיטה, והוא הדין לגבי הפשטת העור באופן זה דינו כתם שאסור משום בזיון קדשים. [שמתיירא שלא יחתך העור וחותך את הבשר ופוגמו].

והא דקתני: **ולא בפסולי המוקדשין — מאן תנא?**

אמר רב חסדא: רבי אלעזר ברבי שמעון היא, שמחמיר בפסולי המוקדשין אפילו לאחר שחיטה.

דתניא: **היו לפניו שתי חטאות, שהפריש שתי קרבנות תמימים לצורך חטאת אחת, שאם תאבד האחת יתכפר בשניה, אחת תמימה, ואחת בעלת מום.** ואחר כך נפל מום באחת מהם — **תמימה תקרב לחטאתו, ואילו בעלת מום תיפדה,** ויפלו דמיה לצורך עולות קיץ המזבח.

נשחטה בעלת מום לאחר פדיונה —

אם נשחטה עד שלא נזרק דמה של תמימה, מותרת באכילה.

אם נשחטה משנזרק דמה של תמימה, אסורה בהנאה. כיון שבשעת זריקת דם התמימה היתה בעלת המום בחיים חל עליה מיד תורת "חטאת שכיפרו בעליה" והלכה למשה מסיני דאזלא למיתה. אבל לאחר שנשחטה בעלת המום אין בה קדושה ושוב לא יחול עליה דין חטאת שכיפרו בעליה.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: אפילו בשר בעלת המום נמצא בקדירה, ונזרק דמה של תמימה, אסורה. דסבירא ליה שבעלי מומין אפילו לאחר שחיטה בקדושתיהו קיימי ויש

ריבוי הדם⁽⁵⁾. אפילו מת אם לא יקיווהו, אין מקיזין לו את הדם ואפילו במקום שאינו עושה מום. דגזרין שמא שמתוך שאדם בהול על ממונו אתי למיעבד אף במקום שעושה מום, דברי רבי יהודה⁽⁶⁾.

וחכמים אומרים: יקיה, ובלבד שלא יעשה בו מום. דסבירא להו, שאדרכה אם לא יתירו לו להקיזו במקום שאינו עושה מום, אינו מבחין בין מקום למקום ואתי למעבד במקום שעושה בו מום.

ואם מתוך כך שהקיזו, עשה בו מום — הרי זה לא ישחט עליו, על מום זה. הואיל והוא עשה אותו, אלא ימתין עד שיפול בו מום אחר.

רבי שמעון אומר: יקיה, אף על פי שהוא עושה בו מום. שאינו מתכוין להטלת המום אלא לרפואתו. וסבירא ליה דבר שאין מתכוין מותר⁽⁷⁾.

גמרא:

תנו רבנן: בכור שאחזו דם — מקיזין לו את הדם במקום שאין עושים בו מום⁽⁸⁾. ואין מקיזין לו את הדם במקום שעושים בו

בהם קדושה. הכא נמי, בהפשטת עור, כיון דאיכא רווחא להקדש כשירגיל, שעל ידי כן ימכור העור יותר ביוקר, וממילא יפדהו ביותר דמים — לישרי ליה רבנן?

ומתצינן: אמר רב מרי בריה דרב כהנא: מזה שמשכיח בעור — פוגם בבשר. שמתוך שהוא מקפיד שהעור יצא שלם הוא חותך בבשר ופוגמו ואין ריוח להקדש.

במערבא, משמיה דרבינא אמרי: ברייתא דלעיל דאסרה להרגיל לכולי עלמא הוא. והטעם: מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים, שמכין את העור לצורך עבודת חולין כשעדיין העור על הקדשים.

רבי יוסי בר אבין אומר: משום גזירה שמא יגדל מהן עדרים עדרים. דאי שרית ליה "להרגיל" לא ישחט את הבכור ופסולי המוקדשין עד שימצא אדם שחפץ בעור שלם, ומתוך שישתהה, יבוא לגדל עדרים עדרים. ובינתיים יכשלו בהם באיסור גיזה ועבודה.

מתניתין:

בכור שאחזו דם, חולי שיש בו סכנה מחמת

5. רע"ב.

6. רבי יהודה סובר כרבי מאיר, להלן בגמרא, שאסור להקיז במקום שעושה בו מום, ולכן חושש רבי יהודה שאם יהיה מותר להקיז לצורך הצלת הבכור ואפילו בלי לעשות מום, הרי מתוך שאדם בהול על ממונו יבוא להקיז גם במקום שעושה מום.

7. ועיין ל"ד, א תוד"ה אילימא.

8. באחיעזר [ב לה] כתב, שאף על גב שגם מום עובר אסור להטיל בככור, הקזה זו אינה נחשבת אפילו כמום עובר.

וברש"ש דייק מדברי רש"י, שמותר לעשות מום עובר. והקשה, הרי גם בשעה שנופל בו מום עובר הוא נפסל להקרבה, ומדוע יהא מותר לעשות כן.

ובמנחת חינוך נסתפק אם יש איסור להטיל מום עובר.

מום, דברי רבי מאיר (9).

חייא בר אבא לבריה.

וחכמים אומרים: אם יש צורך, יקזו אף במקום שעושה בו מום (10). ובלבד, שלא ישחט את הבכור על אותו המום. אלא ימתין עד שיפול בו מום אחר (11).

כמחלוקת כאן בבכור, כך מחלוקת בחבית של תרומה. דהא בהא תליא.

דתנן: חבית של תרומה, שנולד בה ספק טומאה. שהיה שם אדם טמא וספק אם נגע אם לא נגע.

רבי שמעון אומר: אף נשחט על אותו המום. הואיל ולא עשה את המום מתוך כונה להתיר את הבכור אלא כדי שלא ימות (12).

רבי אליעזר אומר: אם היתה החבית מונחת במקום התורפה, מקום גלוי שיכולה ליטמאות שם, יניחה במקום המוצנע, דאף שהוא ספק טומאה עדיין מוזהר על שמירת טהרתה.

רבי יהודה אומר: אפילו מת אם לא יקזנו, אין מקיזין לו את הדם.

מתני ליה רבי אלעזר לבריה. ואמרי לה, רבי

חכמים שלא ייחנה מהטלת המום שהותרה לו לצורך הצלת הבכור, כי חששו שמא יבואו להערים ולהקזו אפילו בלא אחזו דם כדי להתירו באכילה.

9. דהיינו באזנו ובעינו, משום שהפגיעה באוזן ובעין נשאת ואינה מבריא.

12. רש"י מפרש שרבי שמעון לטעמיה, הסובר דבר שאין מתכוין מותר, וזה לא נתכוין להטיל בו מום על מנת לשוחטו עליו. ובדבריו מבואר לכאורה שאף לרבי שמעון אין היתר להטיל מום בכונה ממש כדי לשחוט על אותו מום.

10. כיון שאחזו דם, הוא כבר נקרא בעל מום, שהרי אם לא יקזו את דמו הוא ימות. והתירו רבנן להקזו את דמו כדי להצילו, ואפילו אם ההקזה תעשה במקום שעושה בו מום.

רש"י [במנחות נו ב] בד"ה אחזו דם, מבאר, כיון שיש חשש שמא הוא ימות, אין לך בעל מום גדול מזה.

אך התוספות במסכת מנחות [נו ב] נחלקו על רש"י, והוכיחו שדברי רבי שמעון הם אפילו במתכוין ממש, כי כאן מדובר באופן שאי אפשר לרפא את הבכור בלי להטיל בו מום וודאי, אבל במקום שיתכן ויש לבכור רפואה אפילו בלי לעשות בו מום, סובר רבי שמעון שמקיזין את דמו אפילו שיתכן שיהיה לו מום, רק שלא בכונה גמורה ולא באופן שזה פסיק רישא.

והגרי"ז בכתביו התקשה בדברי רש"י, מהיכן לנו להגדיר דבר כזה כמום. והגרי"ז מגדיר בכור שאחזו דם, שהוא חולה, שפסול לקרבן כיון שאינו לרצון. אבל אינו נקרא בשם בעל מום. [ולכן גם אין נפקעת ממנו קדושתו, כיון שאין בו מום].

והרא"ש כאן כתב כדברי התוספות. והוסיף, שבאופן שאין לו רפואה אלא על ידי הטלת מום, זה עצמו מחשיב אותו כבעל מום גם עכשיו.

ויש לבאר לפי רש"י, מדוע לא מותר הבכור באכילה מיד כשאחזו דם, והרי הוא כבר בעל מום אז?

והגרי"ז בכתביו מתקשה בסברא זו, כי הרי סוף סוף קצת עדיין אין בו את המום, ומדוע

וביאר התוס', כיון שיש לו רפואה בהקזה, נחשב הדבר למום עובר.

11. אלא, ימתין עד שיפול בו מום אחר, שגורו

וכן אם היתה החבית מגולה, יכסנה.

רבי יהושע אומר: אף אם היתה החבית מונחת במקום המוצנע, יניחנה במקום התורפה.

אם היתה מכוסה, יגלנה. וסובר רבי יהושע, שתרומה ספק טמאה אינו מוזהר על שמירתה שלא תיטמא הלכך עדיף לגרום לה טומאה [אך בידיים אסור לטמאותה] שהרי עד עכשיו היא אינה ראויה לא לאכילה וגם לא לשימוש אחר שנהוג בתרומה טמאה כי שמא עדיין טהורה היא, ועל ידי שתטמא בודאי יוכל להשתמש בה כתרומה טמאה.

רבן גמליאל אומר: לא יחדש בה דבר! כלומר ישארנה במקומה דאינו צריך לשמרה. ואף לגרום לטומאה גם כן אסור.

ומבארין הא דאמרין כמחלוקת בבכור, כך מחלוקת בתרומה:

רבי מאיר, שאוסר לגרום לו מום אפילו על מנת להצילו — **כרבי אליעזר** דסבירא ליה שאסור לגרום לתרומה שתבא לידי טומאה אפילו כשמתקנה על ידי כך.

ורבנן, שהתירו להטיל בו מום כדי שלא ימות ויוכל לאוכלו — **כרבי יהושע** דסבירא ליה שמותר לגרום טומאה לתרומה כדי שיוכל להשתמש בה.

ורבי יהודה, דאמר דלא עביד בבכור מידי — **כרבן גמליאל** דאמר לא יחדש בה דבר.

ודחינן: **ממאי** דהא בהא תליא?

דלמא, עד כאן לא קאמר רבי מאיר הכא בבכור שאין מקיזין לו במקום שעושה בו מום, אלא דקא עביד מום בידים.

אבל התם, בתרומה, דגרמא בעלמא הוא, שמגלנה ומתוך כך תטמא, דילמא כרבי יהושע סבירא ליה.

ודילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם שצריך להניחה במקום המוצנע, אלא שמא יבא אליהו ויאמר שלא נגע בה אדם טמא ויטהרנה, ותהא ראויה לאכילה.

אבל הכא בבכור, דאי שביק ליה ולא יקיזנו, מיית, דילמא **כרבנן** דשרו להקינו אף במקום שעושה בו מום סבירא ליה.

ועד כאן לא קאמרי רבנן דמותר להקינו במקום שעושה מום אלא הכא, דאי שביק ליה בלא שיקיזנו, מיית.

אבל התם, שאם יניחנה במקום המוצנע אין ודאות שלא תהא ראויה לעולם לכלום, כי שמא יבא אליהו ויטהרנה, דילמא כרבי אליעזר דאמר יניחנה במקום המוצנע, סבירא להו.

ועד כאן לא קאמר רבי יהושע, אלא התם בתרומה, דגרמא בעלמא הוא דעביד, שמגלנה ומתוך כך תטמא.

אבל הכא בבכור, דקא עביד מעשה בידים, כרבי מאיר סבירא ליה שאסור להקינו במקום שעושה מום.

ועד כאן לא קאמר רבי יהודה, הכא בבכור דאפילו ימות מחליו אין מקיזין לו, אלא דקא

עבד בידים.

אבל התם בתרומה, הגרמא בעלמא הוא, דילמא כרבי יהושע סבירא ליה.

ועד כאן לא קאמר רבן גמליאל דלא יחדש בה דבר, אלא התם דשמא יבא אליהו ויטהרנה.

אבל הכא בבכור, דאי שביק ליה בלא הקזה, מיית, דילמא כרבנן סבירא ליה.

ועוד טעם שאין המחלוקות תלויות זו בזו.

הכא, בבכור, בקראי פליגי.

והתם, בתרומה, בקראי פליגי.

דאמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן: הכל מודים, אף רבנן שהתירו להטיל בו מום על ידי הקזה משום שכיון שהוא עומד למות אין לך מום גדול מזה ומותר להטיל מום בבעל מום, במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב (13).

בעשיית קרבן מנחה נאמר בתורה שאסור לעשותה בחימוץ ואם אחד לש את העיסה

בחימוץ, והשני אפאה, אף השני חייב, אף על פי שכבר היתה חמץ, דכתיב "לא תאפה חמץ" ו"לא תעשה חמץ" והרי אפייה בכלל עשייה ולמה הוצרך לכותבה, אלא ללמד שכשם שחייב על אפייה כך חייב על כל מעשה ומעשה.

וכמו כן מודו, במסרס אחר מסרס שהוא חייב.

אסור מן התורה לסרס בהמה. ואם אחד כרת את הביצים, והשאיר אותם בכיס [וכבר אינו מוליד]. ובא השני ונתק אותם מהכיס והשליכן, אף הוא חייב. דכתיב: "ומעור, וכתות, ונתוק, וברות. לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו". והכי דרשינן לה: אם על כורת חייב, כדכתיב "ובארצכם לא תעשו" ואף על פי שהשאירן בכיס, על נותק לא כל שכין! ולמה צריך לכתוב "ונתוק"?

אלא, להכי קאתי קרא, להביא נותק אחר כורת, שהוא חייב.

לא נחלקו, אלא במטיל מום בבעל מום.

דרבי מאיר סבר: כתיב, "תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו". וקרינן "לא יהיה"

בראשונה, כבר נפקע ממנו שם של מצה, והוא פסל את המנחה, ולא שייך לחייב כאן על חימוץ נוסף, כיון שהמנחה פסולה. ודוקא לגבי איסור חמץ נאמר לחייב אפילו במחמץ אחר מחמץ, ואיסור חמץ שייך רק בשיירים כיון שהקומץ נפסל בחימוצו בבת אחת, דהיינו, גם בגלל שאינו מצה וגם בגלל היותו חמץ.

וכתב המקדש דוד [ד א], שאם החמץ הקומץ, המזבח לא קולטו להקרבה, ואפילו אם עלה למזבח ירד, כיון שהוא לא מין המנחה,

13. הגר"ז בכתבים מבאר, שזהו דוקא בשיירי המנחה, אבל בקומץ עצמו אין מחייבין בו מחמץ אחר מחמץ.

וכך גם שנה הרמב"ם הלכה זו שהמחמץ את שיריה אחרי החימוץ, חייב.

והחילוק בין הקומץ לשירים בדין זה, מבאר הגר"ז, שהחייב של הקומץ הוא שיהא עשוי דוקא ממצה, וזה לעיכובא. אבל שירי המנחה, אין בהם דין שיהיו בדווקא עשויים ממצה, אלא שאסור שיהיו חמץ. ולכן הקומץ, משהחמץ

ומתרצינן: מיבעי ליה, למעוטי בעל מום שהוא מעיקרו. שהיה בו מום לפני שהוקדש לקרבן שאין בו איסור הטלת מום⁽¹⁶⁾.

ופרכינן: בעל מום מעיקרו, פשיטא! דהא דקלא בעלמא הוא! דמעולם לא חיילא עליה קדושת קרבן [אלא קדושת דמים] ואמאי צריך קרא למעטינהו?

ומתרצינן: אלא, למעוטי פסולי המוקדשין לאהר פדיונן.

שאסור להטיל מום בקרבן⁽¹⁴⁾ ומדכתיב "כל מום" מרבינן שאפילו בבעל מום אסור להטיל מום נוסף.

ורבנן סברי: "תמים יהיה לרצון" כתיב. לומר, שרק מי שהוא תמים וראוי לרצון, מום לא תטיל בו. אבל אם הוא כבר בעל מום, שרי. ולכן הם מתירין להקזיז דם אפילו במקום שעושה בו מום, דבהמה זו בעל מום היא הואיל ועומדת למות⁽¹⁵⁾.

ומקשינן: ורבי מאיר, האי קרא "תמים יהיה לרצון" — מאי עביד ליה?

להקרבה, אבל בזמן הזה, אפילו שהקרבן בעצמו ראוי אם יבנה במהרה המקדש, כיון שבפועל לא מקריבים אותו, אינו לוקה.

15. מבואר כאן, שבכור שהוטל בו מום, אסור לשוחטו רק מדרבנן משום קנס.

והקשה המשנה למלך [בכורות ד' לא] והרי כל הקדשים שנפל בהם מום אסורים בלאו של לא תאכל כל תועבה, ומדוע נשתנה דין הבכור. והגר"ח תירץ, שהאיסור לא תאכל כל תועבה נאמר דוקא על פסולי המוקדשין שגם לאחר שנעשו בעלי מום הם טעונים פדיה כי יש בהם עדיין קדושה, אבל בככור לא שייכת אזהרה זו כי כשהוא נעשה לבעל מום קדושתו פוקעת ממנו לגמרי והוא נעשה כחולין, ועל זה לא נאמר הלאו.

16. מבואר בגמרא, שבכור שהיה בעל מום מעיקרו מותר להטיל בו עוד מום נוסף, אבל אם נעשה בעל מום אחר כך אסור להטיל בו מום. והגר"ז בכתביו התקשה, שהחילוק בין מום מעיקרו לנעשה בעל מום אח"כ, שייך דווקא בקדשים שנתקדשו על ידי פיו, אבל בכור שקדושתו מרחם איך שייך לחלק כך?

שמנחה באה מצה והוא הביא חמץ, ואפילו אם יעשה את הקומץ שאור, הדין יהיה כך, כיון שהוא לא מין מצה.

ויש לבאר, מהו האופן שעליו נאמר דין מחמץ אחר מחמץ?

המנחת חינוך [מצוה קלה] מבאר, שאם החמץ את המנחה, ובא אחר וחזר והניח עליה שאור, והחמיצה עוד, אין זה בכלל מעשה חימוץ, כיון שהמנחה היא כבר חמץ קודם לכן במציאות, והוא לא הוסיף כלום. אבל אם החמץ כזית מן המנחה, ובא אחר אחריו וחמץ עוד כזית, הרי זה חייב, וזהו מחמץ אחר מחמץ, ואף שהמנחה נפסלה במעשה הראשון, התורה גזרה לחייב גם במעשה חימוץ שני.

אולם החפץ חיים בליקוטי הלכות כתב שאם אחד חימץ את העיסה, ואחריו בא השני והוסיף לעשותה שאור ממש, חייב מדין מחמץ אחר מחמץ.

14. הגרי"ז בכתבים מבאר, שסיבת חיוב המלקות בהטלת מום בקדשים היא בגלל שגרים במעשהו לפסול את הבהמה בפועל להקרבה, ולכן פסק הרמב"ם שכל חיוב המלקות הוא דוקא בזמן המקדש, שאז הבהמה נפסלה

רבי אליעזר סבר: תרומתי לשון רבים הוא ובשתי תרומות הכתוב מדבר. אחת תרומה טהורה, ואחת תרומה תלויה, שהיא ספק טהורה. ואמר רחמנא עביד לה שימור. כדכתיב "משמרת", ואפילו לתרומה התלויה. ולכן סובר רבי אליעזר שאם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע.

ורבי יהושע סבירא ליה: "תרומתי" לשון יחיד כתיב. ואין הכתוב מדבר אלא בתרומה טהורה. ולכן סובר רבי יהושע שאם היתה מונחת במקום המוצנע רשאי להוציאה למקום התורפה, כיון שאין חובה לשמור בטהרה, אלא תרומה טהורה.

[יש פעמים שיש שינוי במקרא בין צורת כתיבת אותיות התיבה, הנקראת "מסורת", לבין צורת קריאתה.

יש מחלוקת האם יש "אם למקרא" או "אם למסורת", דהיינו: האם העיקר כצורת הכתיבה, או העיקר כקריאה].

והוינן בה: מהא דרבי אליעזר דרש "תרומתי" לשון רבים, דמשמע שתי תרומות, אף שבמסורת כתוב "תרומתי" בלא וי"ו — למימרא, דרבי אליעזר סבר: יש "אם למקרא"?

[נחלקו תנאים אם מוכר אדם את בתו

והטעם דבעינן למדרש מקרא דאין בהם איסור הטלת מום: כי פלקא דעתך אמינא הואיל ואסירי בגיזה ועבודה אף לאחר שנפדו, במומין, להטיל בהם, נמי ליתסרו. קא משמע לן קרא דשרי.

ומקשינן: ורבנן נמי, הכתיב: "כל מום לא יהיה בו". ומאי דרשי מהאי קרא?

ומתריצין: לגרמא, לאסור הטלת מום אפילו על ידי גרמא. הוא דאתי.

א-ת2 דתניא: "מום לא יהיה בו". אין לי אלא שלא יתן בו מום בידים.

מנין שלא יביא דבילה ובצק, ויניחנה על האוזן של בהמת הקרבן כדי שיבא הכלב ויאכלנה, ועל ידי זה יגרם מום לקרבן?

תלמוד לומר: "כל מום" לרבות: אחד מום, ואחד כל מום. דהיינו אפילו על ידי גרמא⁽¹⁷⁾.

הבא, בתרומה, בקראי פליגי.

דאמר רב יהודה, אמר שמואל: וכן אמר ריש לקיש, וכן אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוחה: כתיב: "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי".

[וראה עוד בדבריו שהדבר נתון במחלוקת ראשונים].

17 המנחת חינוך [מצוה רפז] דן אם האיסור לגרום מום בקדשים הוא מדאורייתא או שזה מדרבנן וגזרו שגם אם גרם מום לא יוכל לשחוט על מום זה.

והביא הגרי"ז את דברי הגר"ח, שמוכיח, כי כל מה שצריך את הדין שמטילין מום בבעל מום זה דוקא במום עובר, אבל מום קבוע הוא פסול לגמרי, ואפילו הקדושה נפקעת ממנו, ולכן לכולי עלמא מותר להטיל בו מום. ולסברא זו, זה לאו דוקא מתי שהוא נולד כך, אלא בעצם היותו היום בעל מום קבוע הוא אינו קדוש.